

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Spelevaren rond het buitenhuis

Wildeman, D.

Citation

Wildeman, D. (2018). Spelevaren rond het buitenhuis. *Tijdschrift Voor Zeegeschiedenis*, 37(1), 68-70. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4306294>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4306294>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

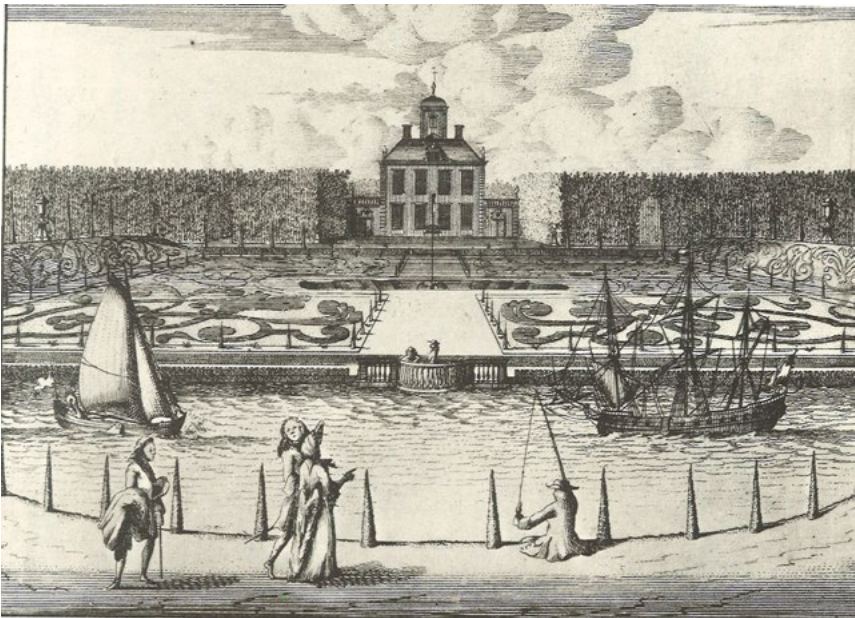
Anekdote

Spelevaren rond het buitenhuis

Eind vorig jaar bladerde ik door het platendeel van het boek *Oude Hollandsche Tuinen* van Anna Bienfait uit 1943.¹ Bij een paar prenten van een achttiende-eeuwse tuin van het buitenhuis Sion in Rijswijk zag ik iets in de vijver dat ik niet eerder had gezien: een volledig getuigd model van een oorlogsschip en een mini-speeljacht met een man erin! Varende en bemande scheepsmodellen in vijvers zijn uit Frankrijk en Engeland wel bekend. Al in 1591 hield de Earl of Herford een extravagant feest voor Elisabeth I waarbij op de vijver een speciaal voor de gelegenheid gebouwde vloot van schepen rondvoer. De vijvers bij het slot van Fontainebleau zijn eeuwenlang als speelterrein voor kleine boten gebruikt. De zoon van keizer Napoleon III had in de negentiende eeuw nog zijn eigen mini-fregat waarmee hij zich kon voorbereiden op zijn latere militaire rol. In de *Mariners' Mirror* (no. 1, 2012) heeft Alister Roach een interessant artikel geschreven over schepen in twee grote Engelse parken in de achttiende en negentiende eeuw. Echter, Nederlandse voorbeelden uit de zeventiende en achttiende eeuw ontbraken tot nog toe.

De buitenplaats Sion is gebouwd op de plek van een middeleeuws klooster met dezelfde naam. Het terrein van het voormalig klooster werd in 1643 door Leonard van Hogendorp gekocht. Na 1710 bouwde Gijsbert van Hogendorp (1668-1750) het landgoed om tot een fraaie buitenplaats met een grote tuin in moderne Franse stijl. Rond het buitenhuis waren aan beide zijden lange, brede grachten aangelegd die aan één kant onderling verbonden waren. De serie prenten van het huis en de tuin is gemaakt door Pieter van Call (1688-1737) en wordt rond 1725 gedateerd. We kunnen er dus vanuit gaan dat de schepen rond deze tijd op de vijver rondvoeren. Op de prenten van Sion zijn steeds twee schepen te zien: een klein speeljacht en, het meest spectaculair, een volledige getuigde driemaster. Dit laatste schip lijkt een verkleinde versie van een fregat van 's lands vloot. Er was een voc-schip met de naam *Sion* (gebouwd in 1686, in dienst tot 1701). Het is niet erg waarschijnlijk dat dit schip model heeft gestaan voor een verkleinde versie op de vijver.

1 Anna Bienfait, *Oude Hollandsche Tuinen* ('s-Gravenhage 1943). Tekst en platendeel.

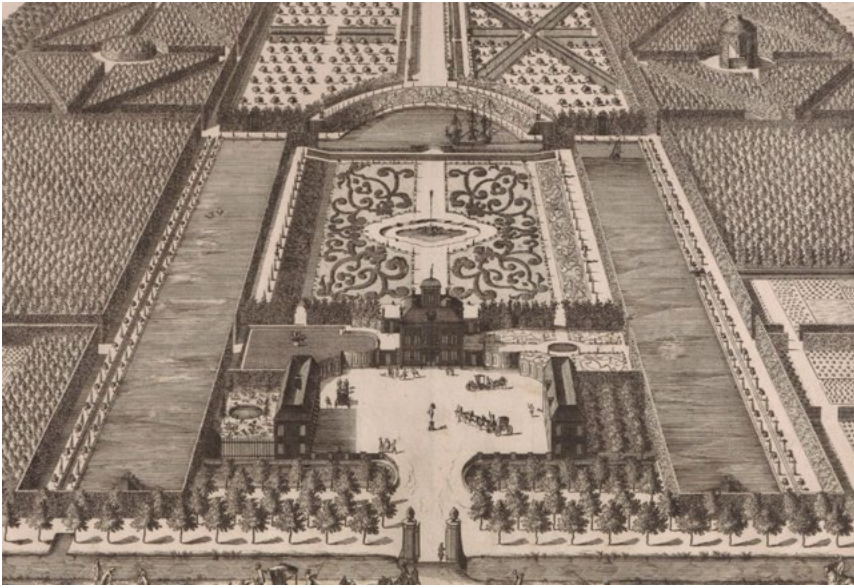

Mini-speeljacht en model van een fregat in de vijver van de buitenplaats Sion in Rijswijk. Ets door Pieter van Call, ca. 1725. Uit het boek van Anna Bienfait *Oude Hollandsche Tuinen* ('s-Gravenhage 1943).

Waarom Van Hogendorp deze schepen in zijn tuin had, weten wij niet. Was het fregatschip alleen decoratief element in de tuin of kon er ook mee gevaren worden? Het lijkt dat het speeljacht in ieder geval bedoeld was om mee te varen. Op een prent in de serie zit er duidelijk iemand aan het roer en op een andere zie je het scheepje net om de hoek komen van het lange eind van de gracht. Op weer een andere prent ligt het fregat in de lange gracht, maar ook daar is er niemand aan boord te zien. Het lijkt ook wel erg moeizaam om te manoeuvreren met een vierkant getuigd schip in dit zeer beperkte vaarwater. De eigenaar van Sion in 1725 was de grootvader van de beroemde Gijsbert Karel van Hogendorp (1762–1834), een van de leden van het driemanschap dat de terugkeer van de Oranjes in 1813 voorbereidde. Zijn broer Dirk van Hogendorp (1761–1822) was een bekende criticus van het Nederlands koloniaal bestuur. Gezien de circa 50 jaar tussen het maken van de prent en de tijd dat beide broers zouden kunnen spelevaren, is het onzeker of deze beroemde broers ooit in deze schepen hebben gezeten

De prenten van Van Call zijn tot nog toe de enige bron voor het bestaan van deze schepen. Er is dus zelfs een kans dat Van Call een situatie heeft afgebeeld die nooit heeft bestaan. Van Hogendorp kan bijvoorbeeld rond 1725 van plan zijn geweest de vijver te gebruiken als speelterrein voor deze schepen, maar het nooit heeft laten uitvoeren. Wellicht dat verder onderzoek naar de buitenplaats dit duidelijk kan maken.

Tot ongeveer 1800 bleef het terrein in handen van de familie Hogendorp.

Detail van het overzicht van de buitenplaats Sion in Rijswijk. Rond het buitenhuis is de U-vormige vijver te zien met het fregat en speeljacht. Ets door Pieter van Call, ca. 1725. AMSTERDAM, RIJKSMUSEUM.

In de negentiende eeuw werd de grond opgedeeld en werd het terrein een tuinbouwgebied. In de afgelopen jaren is het gebied bewoond en het is nu de woonwijk Sion als deel van Rijswijk-Buiten. Van de buitenplaats staat alleen nog het koetshuis, de timmermanswoning en een brug met stenen hekpalen overeind. De grote U-vormige vijver waar de scheepjes bijna twee eeuwen geleden in rondvoeren, is nog duidelijk herkenbaar in het landschap.

DIEDERICK WILDEMAN
HET SCHEEPVAARTMUSEUM, AMSTERDAM